

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.167
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору наук з державного
управління, професору, професору
кафедри публічного управління та
адміністрування Карпатського
національного університету імені
Василя Стефаника
Сурай Інні Геннадіївни

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента,
завідувача кафедри публічного управління та адміністрування
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Жук Ольги Іванівни
на дисертаційну роботу Стефанчука Юрія Дмитровича
на тему: **«Фінансові механізми розвитку територіальних громад в умовах
децентралізації»**, подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування
за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена процесами трансформації системи публічного управління та адміністрування в Україні, пов'язаними з реалізацією реформи децентралізації. Передача значної частини управлінських, фінансових та бюджетних повноважень на рівень територіальних громад актуалізує потребу в науково обґрунтованому переосмисленні ролі та змісту фінансових механізмів як ключового інструменту забезпечення їх розвитку, фінансової спроможності та самодостатності.

В умовах децентралізації фінансові ресурси стають основою реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, визначальним чинником якості публічних послуг, соціально-економічного розвитку територій та підвищення рівня життя населення. Водночас сучасний етап розвитку територіальних громад характеризується низкою проблем, серед яких обмеженість фінансових ресурсів, диспропорції у фінансовому забезпеченні громад, недосконалість міжбюджетних відносин, недостатня

диверсифікація джерел доходів місцевих бюджетів та потреба у впровадженні сучасних інструментів фінансового управління.

Особливої актуальності досліджувана проблематика набуває в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України, коли на органи місцевого самоврядування покладається додаткова відповідальність за забезпечення життєстійкості громад, відновлення інфраструктури, підтримку внутрішньо переміщених осіб і стимулювання місцевого економічного розвитку. За таких умов формування ефективних фінансових механізмів розвитку територіальних громад потребує наукового дослідження з урахуванням безпекових, економічних та інституційних викликів.

З огляду на зазначене, обрана тема дисертаційного дослідження є своєчасною, науково-обґрунтованою та практично значущою, відповідає пріоритетам державної політики у сфері публічного управління та адміністрування, а також сучасним потребам удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідної теми “Теоретико-методологічні та прикладні засади розроблення і функціонування інноваційних механізмів публічного управління та адміністрування” (номер державної реєстрації: 0120U100494).

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих в дисертації.

Представлена дисертаційна робота Стефанчука Юрія Дмитровича виконана на належному теоретичному та прикладному рівні, характеризується логічністю структури, послідовністю викладу результатів дослідження та чіткою орієнтацією на досягнення поставленої мети. У роботі чітко сформульовано мету і завдання дослідження, які узгоджуються з об’єктом і предметом, а також логічно взаємопов’язані з положеннями наукової новизни та узагальнюючими висновками. Це забезпечує цілісність дисертаційного дослідження та обґрунтованість отриманих результатів.

У роботі використано комплекс загальнонаукових і специфічних методів дослідження, зокрема системного і структурного аналізу, методи соціологічного опитування, логіко-структурного моделювання, розрахунково-конструктивний, а також методи стратегічного аналізу (PEST-, SWOT- та GAP-аналіз), що забезпечило належний рівень обґрунтованості наукових положень і достовірність отриманих висновків.

У першому розділі дисертаційної роботи досліджено теоретично-організаційні засади функціонування фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Узагальнено наукові підходи до трактування фінансових механізмів та уточнено понятійно-категоріальний. Автором обґрунтовано авторське визначення фінансових механізмів розвитку територіальних громад як цілісної системи інструментів, норм, методів і

соціально-економічних відносин, що забезпечують формування, розподіл і використання фінансових ресурсів для реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування. Також охарактеризовано організаційне забезпечення функціонування фінансових механізмів у системі місцевого самоврядування в умовах децентралізації.

У другому розділі дисертації здійснено ґрунтовний аналіз фінансових механізмів територіальних громад в умовах децентралізації. Здійснено оцінку тенденцій становлення фінансових механізмів територіальних громад в умовах децентралізації, зокрема тенденції змін обсягів доходів на 1 мешканця в територіальних громадах, становлення місцевих бюджетів територіальних громад, динаміку доходів і видатків, структуру фінансових ресурсів та особливості міжбюджетних відносин. У межах дослідження здійснено комплексну оцінку рівня фінансової спроможності територіальних громад Івано-Франківської області на основі інтегрального показника, що враховує ключові бюджетні та структурні характеристики, а також проаналізовано їх динаміку, що дозволило сформулювати обґрунтовані аналітичні висновки. З метою поглибленого аналізу чинників зміни фінансової спроможності територіальних громад проведено комплексне соціологічне опитування керівників 62 територіальних громад Івано-Франківської області з метою виявлення внутрішніх факторів та управлінських практик, що впливають на зміни фінансової спроможності громад у процесі децентралізації, що дало можливість оцінити сприйняття результатів реформи, ефективність фінансової політики та роль органів місцевого самоврядування у формуванні дохідної бази. Здійснено комплексний стратегічний аналіз системи управління місцевими фінансами територіальних громад із використанням PEST-, SWOT- та GAP-аналізу, що дало можливість системно оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх чинників, а також виявити наявні фінансові розриви. Отримані результати дозволили обґрунтувати пріоритетні стратегічні напрями щодо удосконалення фінансових механізмів, спрямовані на підвищення фінансової спроможності територіальних громад.

У третьому розділі дисертаційної роботи обґрунтовано напрями удосконалення організації фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Проведено всебічний аналіз модернізації державної політики щодо підтримки фінансових механізмів територіальних громад, враховуючи безпекові, соціальні та економічні аспекти, що дало можливість визначити ефективні підходи до розвитку спроможних громад. Розроблено та запропоновано напрями модернізації фінансових механізмів і концепцію їх удосконалення для розвитку територіальних громад, спрямовану на підвищення їх фінансової стійкості, ефективне використання бюджетних та інвестиційних ресурсів і сприяння збалансованому розвитку регіонів. Запропоновані підходи дозволяють зміцнити фінансову автономію громад, стимулювати економічну активність місцевого бізнесу та населення. Особливу

увагу приділено створенню умов для розвитку малого та середнього бізнесу як важливого джерела наповнення місцевих бюджетів, що логічно узгоджується з результатами проведеного аналізу. Запропоновано комплекс стратегічних заходів щодо удосконалення фінансових механізмів територіальних громад, що охоплює оптимізацію витрат, розширення доходної бази, розвиток інфраструктури та залучення додаткових фінансових ресурсів. Це дасть можливість зміцнити фінансову автономію громад, активізувати економічну діяльність місцевого бізнесу та населення та сприяти сталому соціально-економічному розвитку громад.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі, є достовірними, достатньо обґрунтованими та базуються на системному аналізі теоретичних і прикладних матеріалів. Отримані результати свідчать про належний рівень теоретичної підготовки здобувача та його здатність самостійно вирішувати складні наукові завдання у сфері публічного управління та адміністрування.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження.

У дисертації наукова новизна визначається такими положеннями:

вперше:

- обґрунтовано диференційований підхід до вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад, який ґрунтується на новому макрорегіональному поділі держави з урахуванням безпекових аспектів та пріоритетів стратегічного планування в умовах післявоєнного відновлення шляхом виділення зони небезпеки, прифронтової зони, опорної зони, тилової зони та тимчасово окуповані території;

удосконалено:

- методичні підходи до дослідження тенденцій становлення фінансових механізмів територіальних громад в умовах децентралізації;

- науково-теоретичні засади та прикладні підходи до модернізації фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації, що передбачають формування ефективної та збалансованої системи управління фінансовими ресурсами, орієнтованої на забезпечення сталого розвитку та фінансової самодостатності громад і зменшення регіональних диспропорцій;

- концепцію удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад, яка включає інноваційні підходи до формування доходів, витрат, міжбюджетних трансферів та позабюджетних фінансових ресурсів, оптимізацію податкової політики, запровадження ефективної системи фінансового вирівнювання на обласному рівні для забезпечення рівномірного розвитку регіонів, усунення диспропорцій у фінансовому забезпеченні територіальних громад та створення справедливих умов для реалізації місцевих повноважень; впровадження стимулюючого фінансового

вирівнювання та адаптацію законодавства в контексті євроінтеграційних процесів;

- стратегічні напрями та інструменти удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації, які передбачають розширення доходної бази, оптимізацію видатків, оптимізацію механізмів міжбюджетних відносин, запровадження цифрових технологій у систему фінансового управління та активне залучення альтернативних джерел фінансування;

набули подальшого розвитку:

- сутність поняття: “фінансові механізми розвитку територіальних громад в умовах децентралізації” під якими розуміємо систему інструментів, норм, методів та соціально-економічних відносин між органами місцевого самоврядування, державних органів влади, місцевих суб'єктів господарювання та населення громади в процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів задля для виконання власних та делегованих державою повноважень й забезпечення досягнення стратегічних цілей розвитку територіальних громад в умовах децентралізації;

- методичні підходи до визначення стратегічного потенціалу удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад на основі комплексного стратегічного аналізу з використанням методів: PEST-аналізу, SWOT-аналізу, GAP-аналізу системи управління фінансовими механізмами у поєднанні з результатами соціологічного опитування.

У цілому наукова новизна та результати дисертаційного дослідження характеризуються високим рівнем обґрунтованості та мають як теоретичну, так і практичну цінність.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 9 наукових працях автора, з яких 3 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, також 5 публікацій присвячено апробації матеріалів дисертації на науково-практичних конференціях.

Зміст опублікованих наукових праць повністю відповідає темі дисертаційного дослідження, послідовно розкриває його основні ідеї, відображає наукову новизну, теоретичні узагальнення та прикладні результати, отримані автором у процесі дослідження. У публікаціях висвітлено ключові положення дисертації, зокрема щодо удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад.

Результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію на науково-практичних конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів, що свідчить про їх наукову обґрунтованість, актуальність і зацікавленість наукової спільноти в отриманих висновках. Результати дослідження були належним чином апробовані на науково-практичних конференціях різного рівня. Зміст анотації повністю відповідає основним положенням дисертації.

Оцінка оформлення та змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження оформлено відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Структура дисертації є логічною та послідовною і включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

Зміст дисертації повністю відповідає заявленій темі дослідження, відображає поставлену мету та завдання, розкриває наукову новизну й практичне значення отриманих результатів. Матеріал викладено логічно, послідовно та аргументовано, з дотриманням наукового стилю викладу, що забезпечує цілісність сприйняття дослідження та внутрішню узгодженість його положень.

У роботі належним чином використано ілюстративний та табличний матеріал, а також додатки, які доповнюють основний текст і сприяють кращому розкриттю результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у розробленні та науковому обґрунтуванні прикладних підходів до удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Отримані результати мають прикладний характер і можуть бути використані в діяльності органів місцевого самоврядування та органів державної влади під час формування і реалізації фінансової політики розвитку територій, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Практичну цінність становлять запропоновані автором напрями модернізації фінансових механізмів розвитку територіальних громад, які охоплюють удосконалення управління дохідною та видатковою частинами місцевих бюджетів, розвиток міжбюджетних відносин, застосування диференційованого підходу до фінансового вирівнювання та залучення альтернативних джерел фінансування. Запропонований у дисертації макрорегіональний підхід до удосконалення фінансових механізмів із урахуванням безпекових умов може бути використаний у процесі формування державної регіональної політики та стратегічного планування розвитку територій.

Практичне значення результатів дослідження підтверджується їх впровадженням у діяльність органів місцевого самоврядування, зокрема виконавчих комітетів Калуської та Косівської міських рад Івано-Франківської області, де використано розроблені автором пропозиції щодо удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад, а також результати комплексного стратегічного аналізу з використанням PEST-, SWOT- і GAP-методів. Окремі теоретичні та методичні положення дисертації

використовуються у навчальному процесі та науково-дослідній діяльності Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи.

В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, необхідно водночас звернути увагу на деякі дискусійні положення.

1. У підпункті 1.3 розглядається організаційне забезпечення фінансових механізмів. Наведена класифікація елементів системи (суб'єкти, об'єкти, доходи, видатки) є базовою. Вважаємо за доцільне доповнити структуру елементом «фінансовий контроль та аудит», оскільки в умовах розширення фінансової автономії громад питання ефективності використання коштів та мінімізації корупційних ризиків має важливе значення для організаційного забезпечення

2. За результатами соціологічного опитування (рис. 2.11) 29% очільників міських громад не відчули зростання фінансової спроможності, тоді як у селах цей показник значно менший. Отримані результати потребують додаткового обґрунтування причин, зокрема того, чи пов'язано це з передачею міським громадам додаткових повноважень без відповідного фінансового ресурсу, що «з'їло» ефект від децентралізації.

3. У підпункті 3.2 запропоновано схему перерозподілу ПДФО: 20% – обласним бюджетам, 80% – бюджетам громад. Доцільно детальніше уточнити, щодо частки, що залишається в Державному бюджеті, та проаналізувати, як забезпечуватиметься фінансування загальнодержавних функцій (оборона, безпека) у разі, якщо вона становитиме 0%. Також доцільно навести балансові розрахунки такого перерозподілу.

Однак, дані дискусійні положення, не знижують наукової та практичної цінності даного наукового дослідження.

Загальний висновок на дисертаційну роботу.

Дисертаційна робота Стефанчука Ю.Д. є цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням виконаним на актуальну тему. Дослідження містить результати, які мають практичну цінність та наукову новизну. Дана дисертаційна робота написана на високому науковому рівні, виклад матеріалу є послідовним, взаємопов'язаним та логічним. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені для захисту, є результатом самостійної роботи автора. У дисертаційній роботі автор дотримується принципів академічної доброчесності.

З огляду на актуальність, новизну, значущість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також вагому практичну цінність сформульованих положень і висновків, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Стефанчука Ю.Д. «Фінансові механізми розвитку територіальних громад в умовах децентралізації» за своїм змістом

відповідає спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування, а також вимогам до оформлення дисертацій, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Вважаю, що автор дисертаційної роботи Стефанчук Юрій Дмитрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри публічного управління
та адміністрування факультету управління
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Ольга ЖУК